

28 Cdo 509/2019

Bezdůvodné obohacení je objektivním stavem, jenž co do svého vzniku zásadně není ovlivněn subjektivními okolnostmi, mezi něž se na straně obohaceného řadí dobrá víra, respektive absence povědomí o tom, že získává na úkor ochuzeného majetkový prospěch; subjektivní okolnosti však mohou mít význam pro určení rozsahu, v jakém je obohacený povinen bezdůvodné obohacení vydat. Rozhodující pro závěr, zda vzniklo bezdůvodné obohacení osobě, která převedla vlastnické právo k cizí věci na třetí osobu, bude proto zodpovězení předběžných otázek, zda se skutečně (objektivně) jednalo o cizí věc (tedy, zda osoba, jež s ní disponovala, skutečně nebyla vlastnící věci a zda osoba, jež se domáhá vydání bezdůvodného obohacení, byla vlastnící dotčené věci), zda se jednalo o dispozici protiprávní (zda tedy daná osoba byla oprávněna – objektivně vzato – s věcí disponovat) a zda skutečný vlastník touto dispozicí skutečně pozbyl vlastnické právo, resp. zda třetí osoba nabyla vlastnické právo k dotčené věci.

ROZSUDEK

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Mgr. Petra Krause a soudců JUDr. Jana Eliáše, Ph.D., a Mgr. Zdeňka Sajdla ve věci žalobce statutárního města Brna, identifikační číslo osoby 449 92 785, se sídlem v Brně, Dominikánské náměstí 196/1, proti žalované K. Š., narozené XY, bytem XY, zastoupené Mgr. Tomášem Rašovským, advokátem se sídlem v Brně, Kottlářská 989/51a, o zaplacení 427 000 Kč s příslušenstvím, vedené u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 261 C 21/2017, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 11. září 2018, č. j. 15 Co 120/2018-75, t a k t o :

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. září 2018, č. j. 15 Co 120/2018-75, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. ledna 2018, č. j. 261 C 21/2017-59, se zrušují a věc se vrací Městskému soudu v Brně k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

Rozsudkem ze dne 11. září 2018, č. j. 15 Co 120/2018-75, Krajský soud v Brně (dále jen „odvolací soud“) potvrdil rozsudek Městského soudu v Brně (dále jen „soud prvního stupně“) ze dne 24. ledna 2018, č. j. 261 C 21/2017-59, jímž byla zamítnuta žaloba na zaplacení částky 427 000 Kč se zákonnými úroky z prodlení od 21. 1. 2017 do zaplacení (výrok I); současně bylo rozhodnuto o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II).

V posuzované věci se žalobce domáhá vydání bezdůvodného obohacení, jež mělo žalované vzniknout tím, že na třetí osobu úplatně převedla spoluvlastnický podíl o velikosti 1/3 na pozemcích parc. č. XY a XY v katastrálním území XY (dále jen „předmětné pozemky“), ačkoliv subjektem spoluvlastnického práva byl žalobce a nikoliv žalovaná.

Soudy obou stupňů vzaly shodně za prokázané, že spoluvlastnický podíl o velikosti 1/3 na předmětných pozemcích převedla žalovaná (prodávající) kupní smlouvou ze dne 10. 10. 2014 za kupní cenu 427 000 Kč na společnost Oviedo, s. r. o. (kupující). Dále bylo zjištěno, že tomuto sporu předcházelo jiné soudní řízení, jehož účastníky byli žalobce a žalovaná v opačném procesním postavení a v němž bylo rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 31. 1. 2012, č. j. 15 Co 250/2010-111, pravomocně určeno, že K. Š. je vlastníkem spoluvlastnického podílu na předmětných pozemcích o velikosti 1/3; uvedený rozsudek byl později Nejvyšším soudem zrušen (rozsudkem ze dne 25. 6. 2014, č. j. 22 Cdo 1513/2012-137), v pokračujícím řízení bylo rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 23. 9. 2014, č. j. 15 Co 250/2010-153, opětovně stvrzeno, že spoluvlastníci předmětných pozemků je K. Š.; i tento posledně uvedený rozsudek byl Nejvyšším soudem později zrušen (rozsudkem ze dne 7. 7. 2015, č. j. 22 Cdo 473/2015-166) a v pokračujícím řízení byla pak žaloba K. Š. zamítnuta (a to již z důvodu ztráty aktivní věcné legitimace žalobkyně, jež převedla spoluvlastnický podíl na společnost Oviedo, s. r. o., aniž by se soudy zabývaly tím, byla-li žalobkyně vskutku nositelkou vlastnického práva či nikoliv; viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 2. 10. 2015, č. j. 15 Co 250/2010-190, kdy dovolání proti němu podané Nejvyšší soud odmítl usnesením ze dne 14. 7. 2016, č. j.

22 Cdo 858/2016-223).

Podle odvolacím soudem učiněného závěru se žalovaná nemohla bezdůvodně obohatit na úkor žalobce, neboť důvodem plnění částky 427 000 Kč společností Oviedo, s. r. o., ve prospěch žalované byla kupní smlouva ze dne 10. 10. 2014, nikoliv „zápis v katastru nemovitostí na základě (následně zrušených) rozsudků Krajského soudu v Brně v řízení o určení vlastnictví“; nebylo-li důvodem plnění ani jedno z označených (později zrušených) rozhodnutí, nemůže v projednávané věci jít o bezdůvodné obohacení z právního důvodu, který odpadá, nýbrž nanejvýš o bezdůvodné obohacení vzniklé plněním z neplatné smlouvy, v kterémžto případě by však aktivní věcná legitimace k vydání kupní ceny nebyla na straně žalobce, nýbrž na straně

kupujícího.

Rozsudek odvolacího soudu napadl dovoláním žalobce (dále jen „dovolatel“). Splnění předpokladů přípustnosti spatřuje dovolatel v tom, že napadený rozsudek odvolacího soudu závisí na vyřešení právní otázky, jež dosud nebyla v rozhodovací praxi odvolacího soudu vyřešena; jako dovolací důvod ohlašuje, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Konkrétně namítá, že v posuzované věci jde o případ bezdůvodného obohacení užitím cizí hodnoty ve smyslu ustanovení [§ 2991 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.](#), občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), neboť žalovaná převedla spoluvlastnický podíl na předmětných pozemcích, které však byly ve vlastnictví žalobce, za což obdržela částku 427 000 Kč. Žalovaná tak učinila ke dni 14. 11. 2014, kdy bylo pravomocně určeno (rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 23. 9. 2014, č. j. 15 Co 250/2010-153), že je spoluvlastnicí předmětných pozemků; dle ustálené rozhodovací praxe je přitom smlouva mezi žalovanou a společností Oviedo, s. r. o., platná (odkazuje zde na rozhodnutí, dle nichž smlouva o převodu vlastnictví není neplatná jen proto, že převodce vlastnické právo odvozoval z rozhodnutí, které bylo po uzavření této smlouvy zrušeno dovolacím soudem a novým rozhodnutím bylo ve věci rozhodnuto jinak) a žalovaná proto nemůže žalobci „vrátit pozemky“. Odvolací soud tedy nesprávně vyhodnotil otázku věcné legitimace, když dospěl k závěru, že subjektem oprávněným k vydání bezdůvodného obohacení by mohla být toliko společnost Oviedo, s. r. o. Dovolatel brojí rovněž proti závěru soudu (prvního stupně) o tom, že z rozhodnutí vydaných v řízení o určení vlastnického práva mezi týmiž účastníky nelze dospět k závěru o vlastnickém právu žalobce k předmětným pozemkům; dle žalobce se takový závěr jednoznačně podává z toho, že žalobkyně v řízení nakonec neuspěla (její žaloba byla zamítnuta). Z těchto důvodů dovolatel navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudky odvolacího soudu i soudu prvního stupně a věc vrátil Městskému soudu v Brně k dalšímu řízení.

Žalovaná se k podanému dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud jako soud dovolací ([§ 10a občanského soudního řádu](#)) dovolání projednal podle zákona č. [99/1963 Sb.](#), občanského soudního řádu, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (srov. část první, čl. II bod 2 zákona č. [296/2017 Sb.](#), kterým se mění zákon č. [99/1963 Sb.](#), občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. [292/2013 Sb.](#), o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony) – dále jen „o. s. ř.“.

Dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (žalobcem), za niž jedná pověřená zaměstnankyně s právníkem vzděláním ([§ 241 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.](#)), ve lhůtě stanovené [§ 240 odst. 1 o. s. ř.](#) a obsahuje zákonem stanovené obligatorní náležitosti ([§ 241a odst. 2 o. s. ř.](#)).

Dovolání je přípustné podle [§ 237 o. s. ř.](#), neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu, jímž se končí odvolací řízení, závisí na vyřešení otázky hmotného práva (otázka zda může smluvní dispozicí s cizí věcí vzniknout bezdůvodné obohacení straně smlouvy na úkor třetí osoby – vlastníka věci, který stranou smlouvy není), při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu (viz judikaturu dále citovanou).

Po přezkoumání napadeného rozsudku ve smyslu [§ 242 o. s. ř.](#), jež takto provedl bez jednání ([§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.](#)), dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Zmatečnosti ([§ 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a/ a b/ a § 229 odst. 3 o. s. ř.](#)) ani jiné vady řízení, jež mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí a k nimž dovolací soud u přípustného dovolání přihlíží z povinnosti úřední ([§ 242 odst. 3 o. s. ř.](#)), nejsou v dovolání namítány a z obsahu spisu se nepodávají.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn odvolacím soudem, nemohl být dovoláním zpochybněn, a proto z něj Nejvyšší soud při dalších úvahách vychází.

O nesprávné právní posouzení věci (naplňující dovolací důvod podle [§ 241a odst. 1 o. s. ř.](#)) jde tehdy, posoudil-li odvolací soud věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně vybranou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Jelikož posuzovaný právní poměr účastníků vznikl po nabytí účinnosti zákona č. [89/2012 Sb.](#), občanského zákoníku (1. 1. 2014), řídí se tento právní poměr, jakož i práva a povinnosti z něj vzniklé, včetně případných práv a povinností z porušení smlouvy, tímto zákonem (srov. jeho část pátou, hlavu II. – ustanovení přechodná a závěrečná – díl 1, oddíl 1, [§ 3028 odst. 1 a 3](#)).

Podle [§ 2991 odst. 1 o. z.](#) kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.

Podle [§ 2991 odst. 2 o. z.](#) bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.

Podle [§ 984 odst. 1 o. z.](#) není-li stav zapsaný ve veřejném seznamu v souladu se skutečným právním stavem, svědčí zapsaný stav ve prospěch osoby, která nabyla věcné právo za úplatu v dobré víře od osoby k tomu oprávněné podle zapsaného stavu. Dobrá víra se posuzuje k době, kdy k právnímu jednání došlo; vzniká-li však věcné právo až zápisem do veřejného seznamu, pak k době podání návrhu na zápis.

Podle [§ 243g odst. 2 o. s. ř.](#) právní poměry někoho jiného než účastníka řízení nemohou být novým rozhodnutím dotčeny.

I v kontextu zákona č. [89/2012 Sb.](#), občanského zákoníku, je s ohledem na podobnost obou úprav použitelná (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. [28 Cdo 1836/2017](#)) ta rozhodovací praxe odvolacího soudu vztahující se k [§ 451 a násl. zákona č. 40/1964 Sb.](#), občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), která chápe bezdůvodné obohacení jako (mimosmluvní) závazek, jehož obsahem je povinnost toho, kdo se obohatil (obohacený), vydat to, oč se obohatil, a tomu korespondující právo toho, na jehož úkor k obohacení došlo (ochuzený), požadovat vydání předmětu bezdůvodného obohacení (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. [28 Cdo 2726/2015](#)).

Předpokladem vzniku právního vztahu z bezdůvodného obohacení je získání majetkové hodnoty jedním subjektem na úkor jiného, v jehož majetkových poměrech se tato změna projevila negativně. Proto je aktivně legitimovaným subjektem k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení ten, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, tedy subjekt, v jehož majetkové sféře došlo ke zmenšení majetkových hodnot; pasivně legitimován je ten, jehož majetek se na úkor druhého neoprávněně zvětšil nebo u koho nedošlo ke zmenšení majetku, ač k tomu mělo v souladu s právem dojít (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2014, sp. zn. [28 Cdo 1233/2014](#), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2014, sp. zn. [28 Cdo 1286/2014](#), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. [28 Cdo 794/2015](#)).

Přítom na rozdíl od právní úpravy bezdůvodného obohacení v zákoně č. [40/1964 Sb. \(obč. zák.\)](#), kde byl výčet skutkových podstat bezdůvodného obohacení zásadně považován za taxativní (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. [28 Cdo 3010/2011](#), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. [28 Cdo 1019/2010](#), a judikaturu tam citovanou; jako výjimku srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2009, sp. zn. [28 Cdo 1876/2009](#)), obsahuje aktuálně účinná právní úprava bezdůvodného obohacení výčet otevřeně demonstrativní [srov. např. Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 2991, marg. č. 112, i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. [28 Cdo 3090/2018](#), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. [28 Cdo 3310/2018](#), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2019, sp. zn. [28 Cdo 4184/2018](#)]. Je proto předčasné závěr odvolacího soudu, dle něhož k bezdůvodnému obohacení na úkor žalobce vůbec nemohlo dojít, bylo-li žalované plněno třetí osobou na základě kupní smlouvy, a dle něhož by mohlo dojít nanejvýš ke vzniku bezdůvodného obohacení plněním z neplatné smlouvy; k závěru o vzniku bezdůvodného obohacení totiž postačuje již naplnění obecné skutkové podstaty v [§ 2991 odst. 1 o. z.](#) [(srov. např. ELIÁŠ, J., ADAMOVIČ, H. § 2991. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI (§ 2521–3081, relativní majetková práva 2. část).* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014], čímž se však odvolací soud (ani soud prvního stupně) vůbec nezabýval.

Nadto je však v ustanovení [§ 2991 odst. 2 o. z.](#) výslovně uvedena i skutková podstata bezdůvodného obohacení protiprávním užitím cizí hodnoty (na kterou žalobce v dovolání odkazuje; je přitom nevýznamné, jak žalobce svůj nárok právně kvalifikoval v předchozím průběhu řízení, jelikož právní kvalifikace je věcí soudu – srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2011, sp. zn. [31 Cdo 678/2009](#), uveřejněný pod číslem [27/2012 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek](#)), která může zahrnovat nejen užívání cizího pozemku subjektem odlišným od jeho vlastníka bez nájemní smlouvy či jiného obdobného titulu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. [28 Cdo 4573/2016](#), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. [28 Cdo 1836/2017](#), nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. [28 Cdo 1881/2018](#)), nýbrž i jiné způsoby neoprávněného nakládání s cizí hodnotou, například její zcizení [srov. Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 2991, marg. č. 144, nebo MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081.* Praha: Leges, 2018, s. 1336, marg. č. 438], k čemuž mělo dle žalobce dojít v posuzované věci.

Dovolací soud zde připomíná, že bezdůvodné obohacení je objektivním stavem, jenž co do svého vzniku zásadně není ovlivněn subjektivními okolnostmi, mezi něž se na straně obohaceného řadí dobrá víra, respektive absence povědomí o tom, že získává na úkor ochuzeného majetkový prospěch [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 8. 2015, sp. zn. [28 Cdo 975/2013](#), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. [28 Cdo 1602/2015](#), Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 2991, marg. č. 47 – 49 a 148]; subjektivní okolnosti však mohou mít význam pro určení rozsahu, v jakém je obohacený povinen bezdůvodně obohacení vydat (srov. [§ 3000 až 3004 o. z.](#)). Rozhodující pro závěr, zda vzniklo bezdůvodné obohacení osobě, která převedla vlastnické právo k cizí věci na třetí osobu, bude proto zodpovězení předběžných otázek, zda se skutečně (objektivně) jednalo o cizí věc (tedy, zda osoba, jež s ní disponovala, skutečně nebyla vlastnící věci a zda osoba, jež se domáhá vydání bezdůvodného obohacení, byla vlastnící dotčené věci), zda se jednalo o dispozici protiprávní (zda tedy daná osoba byla oprávněna – objektivně vzato – s věcí disponovat) a zda skutečný vlastník touto dispozicí skutečně pozbyl vlastnické právo, resp. zda třetí osoba nabyla vlastnické právo k dotčené věci; v posledně uvedeném směru bude významná zejména právní úprava materiální publicity (srov. [§ 984 odst. 1 o. z.](#)), nabytí vlastnického práva od neoprávněného (srov. [§ 1109 a násl. o. z.](#)), ale i ochrana práv třetích osob v případě kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu (srov. [§ 243g odst. 2 o. s. ř.](#)).

Tyto předběžné otázky si soud může posoudit sám ve smyslu ustanovení [§ 135 odst. 2 o. s. ř.](#), anebo může, probíhá-li řízení, v němž je některá z předběžných otázek řešena, řízení přerušit podle ustanovení [§ 109 odst. 2 písm. c\) o. s. ř.](#) (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2015, sp. zn. [30 Cdo 5283/2014](#), nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. [28 Cdo 324/2017](#)).

Dovolací soud se nezabýval námitkou dovolatele, zda ze zamítavého rozhodnutí v řízení, v němž se žalovaná domáhala určení vlastnického práva k předmětným pozemkům, lze dovodit vlastnické právo žalobce, neboť na této otázce napadené rozhodnutí založeno není [Odvolací soud (nesprávně) uzavírá, že k bezdůvodnému obohacení by zde mohlo dojít nanejvýš mezi žalovanou a společností Oviedo, s. r. o., jakožto účastníky smlouvy; také rozsudek soudu prvního stupně je založen na stejném právním posouzení, ačkoliv v odůvodnění soud uvádí i dovolatelem kritizovaný závěr o tom, že nelze z výsledku řízení o určení vlastnictví k předmětným pozemkům dovodit jeho vlastnické právo; žaloba o určení spoluvlastnického práva – jak vidno ze soudem učiněných skutkových zjištění – však byla zamítnuta již z důvodu ztráty aktivní věcné legitimity žalobkyně (žalované), bez toho, že by soud posoudil otázku vlastnictví po stránce věcné.]

Z uvedeného vyplývá, že právní posouzení věci odvolacím soudem správné není (že vymezený dovolací důvod dle [§ 241a odst. 1 o. s. ř.](#) byl naplněn).

Protože nejsou podmínky pro zastavení dovolacího řízení, pro odmítnutí dovolání, pro zamítnutí dovolání nebo pro změnu rozhodnutí odvolacího soudu, Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil ([§ 243e odst. 1 o. s. ř.](#)). Jelikož důvody rozhodnutí, pro které byl rozsudek odvolacího soudu zrušen, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, Nejvyšší soud zrušil i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení ([§ 243e odst. 2 věty druhé o. s. ř.](#)).

V dalším řízení jsou soudy nižších stupňů vázány právním názorem vysloveným Nejvyšším soudem v tomto rozhodnutí ([§ 243g odst. 1, § 226 odst. 1 o. s. ř.](#)).

V novém rozhodnutí o věci bude znovu rozhodnuto i o náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení (§

243g odst. 1, věta druhá, [o. s. ř.](#)).

Shora citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu – vydaná po 1. lednu 2001 – jsou dostupná též na internetových stránkách Nejvyššího soudu (www.nsoud.cz).

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 17. 7. 2019

Mgr. Petr Kraus předseda senátu